

Tomasz Jaroszyński

doktor nauk prawnych, Wydział Administracji i Nauk Społecznych,  
Politechnika Warszawska  
ORCID: 0000-0001-9654-7964

## Prawo do środowiska w prawie Unii Europejskiej – zarys problematyki

**Słowa kluczowe:** ochrona środowiska, prawa podstawowe, Unia Europejska

### 1. Wprowadzenie

Początki prawa ochrony środowiska powszechnie datuje się na lata 70. XX w., tzn. okres, w którym toczyła się polityczna i naukowa debata na temat ochrony praw człowieka, której fundamentalnym etapem była Konferencja Narodów Zjednoczonych w Sprawie Środowiska Człowieka w Sztokholmie w czerwcu 1972 r.<sup>1</sup> Jednym z ważnych elementów tworzenia regulacji prawnej w tym obszarze były rozważania dotyczące zagwarantowania prawa do środowiska rozumianego jako prawo podmiotowe do korzystania ze środowiska o odpowiedniej jakości lub prawo do życia w zdrowym środowisku. Zidentyfikowano wówczas wiele problemów dotyczących ujęcia tego prawa, tak aby umożliwić skuteczną ochronę sądową indywidualnych roszczeń. W konsekwencji na poziomie państw prawo do środowiska najczęściej ujmowano w kategorii prawa socjalnego nienadającego się do bezpośredniego stosowania przed sądami, na poziomie międzynarodowym nie udało się zaś unormować prawa człowieka do środowiska<sup>2</sup>.

Pomimo braku postanowień dotyczących ochrony środowiska w traktatach założycielskich ekologia stała się od początku lat 70. XX w. jedną z ważniejszych kwestii poruszanych w ramach Wspólnoty Europejskiej (dalej: WE), a później Unii Europejskiej (dalej: UE). Podczas konferencji szefów państw w Paryżu w 1972 r. (zorganizowanej w związku z konferencją w Sztokholmie) włączono ochronę środowiska do polityki WE i od tego czasu przywiązywała ona dużą wagę do kwestii ekologicznych<sup>3</sup>. W trakcie negocjacji poprzedzających podpisanie Traktatu z Maastricht Komisja Europejska zaproponowała wprowadzenie prawa

---

<sup>1</sup> Zob. zamiast wielu L.B. Sohn, *The Stockholm Declaration on the Human Environment*, „Harvard International Law Journal” 1973/14, s. 423 i n.

<sup>2</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2020, art. 37.

<sup>3</sup> L.M. Collins, *Are We There Yet? The Right to Environment in International and European Law*, „McGill International Journal Sustainable Development Law & Policy” 2007/2, s. 131.

do środowiska do postanowień traktatowych, niemniej ostatecznie prawo to nie zostało ujęte w traktatach<sup>4</sup>. Obecnie obowiązujące regulacje prawa pierwotnego UE obejmują przede wszystkim art. 3 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej<sup>5</sup>, w myśl którego Unia ustanawia rynek wewnętrzny oraz działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest m.in. wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska. Zgodnie z art. 11 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej<sup>6</sup> przy ustalaniu i realizacji polityk i działań Unii, w szczególności w celu wspierania stałego rozwoju, muszą być brane pod uwagę wymogi ochrony środowiska. Artykuł 191 TFUE stanowi, że polityka Unii w dziedzinie środowiska przyczynia się do osiągnięcia określonych celów, w tym zachowania, ochrony i poprawy jakości środowiska oraz ochrony zdrowia ludzkiego (ust. 1), a polityka Unii w dziedzinie środowiska stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony (ust. 2)<sup>7</sup>.

## 2. Karta praw podstawowych UE a ochrona środowiska

Z uwagi na charakter prawny Karty praw podstawowych Unii Europejskiej<sup>8</sup> w szczególności w tym akcie doszukiwano się punktu odniesienia do sformułowania prawa do środowiska. Jednak w Karcie bezpośrednie odniesienie do ochrony środowiska zawarto jedynie w jej art. 37, którego treść sprowadza się do stwierdzenia, że „wysoki poziom ochrony środowiska i poprawa jego jakości muszą być zintegrowane z politykami Unii i zapewnione zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Zgodnie z Wyjaśnieniami do art. 52 KPP postanowienia zawarte w art. 37 KPP mają charakter „zasad”, nie zaś „praw”. Nie oznacza to, że zasady w rozumieniu Karty nie mają znaczenia prawnego. Nie stanowią one wprawdzie „podstawy do żadnych praw bezpośrednich do podejmowania działań pozytywnych przez instytucje Unii lub władze państw członkowskich”, niemniej stanowią swoisty punkt odniesienia dla aktów prawodawczych i wykonawczych przyjmowanych przez organy Unii oraz organy państw członkowskich, gdy wykonują one prawo Unii, korzystając ze swoich odpowiednich uprawnień, gdyż można się na nie powoływać w sądzie w celu wykładni aktów i kontroli ich legalności. Tak więc nie można na podstawie art. 37 KPP żądać podjęcia odpowiednich działań służących zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony środowiska w sferze dotąd nieregulowanej, ale można np. skarżyć nieadekwatność ustanowionego standardu emisyjnego z wymaganiami wysokiego poziomu ochrony<sup>9</sup>.

Ponadto zgodnie z Wyjaśnieniami do art. 52 KPP w żadnym przypadku poziom ochrony zapewniony w Karcie nie może być niższy niż poziom zagwarantowany w Konwencji

<sup>4</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw...*, red. A. Wróbel, art. 37.

<sup>5</sup> Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016) (Dz.Urz. UE C 202, s. 13), dalej: TUE.

<sup>6</sup> Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47), dalej: TFUE.

<sup>7</sup> Zob. D. Misonne, *The Importance of Setting a Target: The EU Ambition of a High Level of Protection*, „Transnational Environmental Law” 2015/1, s. 11.

<sup>8</sup> Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202, s. 389), dalej: Karta lub KPP.

<sup>9</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw...*, red. A. Wróbel, art. 37. Zob. także R. O’Gorman, *The Case for Enshrining a Right to Environment within EU Law*, „European Public Law” 2013/3, s. 583 i n.

o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności<sup>10</sup>. Oznacza to, że orzecznictwo na tle EKPC wytycza zakres ochrony w sprawach dotyczących środowiska w kontekście innych niż art. 37 postanowień Karty, stanowiących odpowiedniki praw gwarantowanych w EKPC<sup>11</sup>. W tym kontekście wskazuje się na powiązanie art. 37 KPP z innymi gwarantowanymi w Karcie prawami podstawowymi, istotnymi w kontekście środowiskowym: prawem do życia (art. 2), prawem do ochrony życia prywatnego i rodzinnego (art. 7), ochroną zdrowia (art. 35) i prawem do skutecznej ochrony sądowej (art. 47)<sup>12</sup>. Brak wyraźnie uznanego w Karcie prawa do środowiska aktualizuje poszukiwanie materialnych praw podmiotowych poprzez inspirację orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) w dziedzinie ochrony środowiska jako praw wywodzonych z innych praw proklamowanych w przywołanych wyżej postanowieniach Karty<sup>13</sup>.

Artykuł 37 KPP jest najwyraźniejszym w prawie UE wyrazem roli ochrony środowiska w kontekście praw człowieka, niemniej powinien on być widziany w kontekście innych przepisów. Związki art. 37 KPP z innymi, gwarantowanymi w Karcie, prawami podstawowymi potwierdza m.in. dyrektywa 2024/2881 w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy<sup>14</sup>. W jej motywie 49 wskazano, że celem jej przepisów jest zintegrowanie z politykami Unii wysokiego poziomu ochrony środowiska i poprawy jego jakości zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, o czym mowa w art. 37 KPP, oraz skonkretyzowanie obowiązku ochrony prawa do życia i prawa człowieka do integralności oraz prawa do opieki zdrowotnej, o których mowa w art. 2, 3 i 35 KPP. Ponadto dyrektywa ta ma przyczynić się do zapewniania prawa do skutecznego środka prawnego przed sądem, o którym mowa w art. 47 KPP<sup>15</sup>.

Jeśli chodzi o art. 47 KPP, to na pierwszy rzut oka znaczenie tego przepisu dla art. 37 KPP wydaje się ograniczone, biorąc pod uwagę, że nie gwarantuje on indywidualnego „prawa” do ochrony środowiska. Artykuł 47 KPP należy jednak interpretować w taki sam sposób i nadać mu taki sam zakres, jak odpowiednim przepisom EKPC, w tym przypadku art. 6

<sup>10</sup> Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej: EKPC. Na temat ochrony środowiska w EKPC zob. np. N. Kobylarz, *A World of Difference: Overcoming Normative Limits of the ECHR Framework through a Legally Binding Recognition of the Human Right to a Healthy Environment*, „Journal of Environmental Law” 2025/1, s. 23.

<sup>11</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw...*, red. A. Wróbel, art. 37.

<sup>12</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw...*, red. A. Wróbel, art. 37.

<sup>13</sup> B. Iwańska, *Prawa (uprawnienia) w unijnym prawie ochrony środowiska – uwagi na tle wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczącego dyrektywy 2008/50/WE w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska: perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2025, *passim*.

<sup>14</sup> Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2881 z 23.10.2024 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (Dz.Urz. UE L 2024/2881).

<sup>15</sup> Zob. M. Tecqmenne, *An individual right to breathe clean air, at last? The promises and perils of state liability for air pollution* [w:] *Greening the EU and the Rule of Law*, red. M. Peeters i in., Cheltenham 2026, s. 211.

ust. 1 i art. 13. Te przepisy zostały zinterpretowane przez ETPC jako gwarantujące dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych w sprawach dotyczących środowiska. Zasadniczo zatem sądy unijne i krajowe powinny stosować art. 47 KPP w świetle tego orzecznictwa<sup>16</sup>. Interpretację tę dodatkowo potwierdza międzynarodowe zobowiązania dotyczące dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, które wiążą UE i jej państwa członkowskie na mocy konwencji z Aarhus<sup>17</sup>.

### 3. Prawo do środowiska a ochrona zdrowia

Na szczególną uwagę zasługuje związek między środowiskiem a zdrowiem ludzkim. Pojęć tych nie można rozdzielić przede wszystkim dlatego, że pogorszenie stanu środowiska zalicza się do głównych przyczyn złego stanu zdrowia. Kwestia ta ma swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE (dalej: TSUE). Przykładowo w wyroku z 25.06.2024 r., C-626/22<sup>18</sup>, TSUE podkreślił, że z art. 191 i 192 TFUE wynika, że ochrona i poprawa jakości środowiska oraz ochrona zdrowia ludzi stanowią dwa ściśle powiązane ze sobą elementy składowe polityki Unii w dziedzinie środowiska. Zdaniem TSUE ze względu na ścisły związek między ochroną środowiska a ochroną zdrowia ludzi dyrektywa 2010/75 w sprawie emisji przemysłowych i emisji pochodzących z chowu zwierząt gospodarskich<sup>19</sup> ma na celu ułatwienie stosowania nie tylko art. 37 KPP, lecz również art. 35 KPP, gdyż zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju wysokiego poziomu ochrony zdrowia ludzi nie można osiągnąć bez wysokiego poziomu ochrony środowiska<sup>20</sup>.

W wyroku z 23.10.2025 r. w sprawach połączonych C-221/24 i C-222/24<sup>21</sup>, TSUE przypomniał, że z jego utrwalonego orzecznictwa wynika, iż ochrona środowiska i zdrowia ludzkiego jest jednym z celów interesu ogólnego, które mogą uzasadniać ograniczenia prawa własności. Zgodnie z tym orzecznictwem ochrona zdrowia ludzkiego ma nadrzędne znaczenie w stosunku do względów ekonomicznych, w związku z czym może uzasadniać nawet znaczące negatywne skutki gospodarcze dla niektórych podmiotów gospodarczych. Trybunał zwrócił też ponownie uwagę na bliskie związki między art. 35 oraz art. 37 KPP.

<sup>16</sup> Zob. np. K. Morrow, *The ECHR, Environment-Based Human Rights Claims and the Search for Standards* [w:] *Environmental Rights: The Development of Standards*, red. S.J. Turner i in., Cambridge 2019, s. 41.

<sup>17</sup> Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzona w Aarhus dnia 25.06.1998 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706 ze zm.). Zob. G. Marin-Duran, E. Morgera, *Commentary on Article 37 of the EU Charter of Fundamental Rights – Environmental Protection*, „Europa Working Paper” 2013/2.

<sup>18</sup> Wyrok TSUE z 25.06.2024 r., C-626/22, C.Z. i in. przeciwko Ilva SpA in Amministrazione Straordinaria i in., EU:C:2024:542.

<sup>19</sup> Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z 24.11.2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 334, s. 17 ze zm.).

<sup>20</sup> Więcej na ten temat zob. R. Zorzos, *Ilva and Others: Ethical judgement, or an unethical judgment?*, „Common Market Law Review” 2025/5, s. 1579 i n.

<sup>21</sup> Wyrok TSUE z 23.10.2025 r. w sprawach połączonych C-221/24 i C-222/24, Naturvårdsverket, EU:C:2025:818.

#### 4. Elementy prawa do środowiska w aktach prawa pochodnego UE

Kolejnym zagadnieniem, które należałoby zasygnalizować, jest to, że w ostatnich latach w tzw. *soft law* oraz w aktach unijnego prawa pochodnego pojawiają się wątki nawiązujące wprost do prawa do środowiska. Następuje przy tym zazwyczaj odwołanie się do rezolucji organów Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: ONZ), w których jest mowa o takim prawie. I tak w motywie 28 decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady 2022/591 w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r.<sup>22</sup> wskazano, że postępy ku uznaniu prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, określonego w rezolucji 48/13 Rady Praw Człowieka ONZ<sup>23</sup>, są warunkiem podstawowym osiągnięcia celów priorytetowych tego programu. Za konieczne uznano, aby Komisja, państwa członkowskie, organy regionalne i lokalne oraz zainteresowane podmioty dążyły do międzynarodowego uznania prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

Z kolei z rezolucji Parlamentu Europejskiego z 5.10.2022 r. w sprawie dostępu do wody jako prawa człowieka<sup>24</sup> wynika, że postępy na drodze do uznania prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, zgodnie z rezolucją 48/13 Rady Praw Człowieka ONZ, stanowią warunek konieczny do uzyskania przez wszystkich dostępu do bezpiecznej wody pitnej i urządzeń sanitarnych<sup>25</sup>.

Natomiast Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny w opinii z 27.04.2023 r. „Prawo do zdrowego środowiska w Unii Europejskiej, szczególnie w kontekście wojny w Ukrainie”<sup>26</sup> odnotował, że 28.07.2022 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło przełomową rezolucję uznającą prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska za prawo człowieka<sup>27</sup>. Co szczególnie interesujące, w opinii tej Komitet stwierdził, że postanowieniom traktatów (art. 37 KPP i art. 11 TFUE) towarzyszą inne przepisy, w szczególności art. 3 ust. 3 i art. 21 ust. 2 TUE oraz art. 191 TFUE, a także różne inne postanowienia Karty, które łącznie stanowią uznanie prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

<sup>22</sup> Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/591 z 6.04.2022 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r. (Dz.Urz. UE L 114, s. 22).

<sup>23</sup> Rezolucja 48/13 Rady Praw Człowieka ONZ z 8.10.2021 r. dotycząca praw człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, A/HRC/48/13. Więcej zob. Sz. Kucharski, *Diabeł tkwi w szczegółach: porównanie rezolucji 15/9 oraz rezolucji 48/13 Rady Praw Człowieka ONZ*, „Politeja” 2024/7, s. 325.

<sup>24</sup> Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 5 października 2022 r. w sprawie dostępu do wody jako prawa człowieka – wymiar zewnętrzny (Dz.Urz. UE C 132 z 2023 r., s. 54).

<sup>25</sup> Więcej zob. I. Galicka, *Prawo dostępu do wody w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych i Unii Europejskiej*, „Zeszyt Prawniczy UAM” 2022/12, s. 59.

<sup>26</sup> Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Prawo do zdrowego środowiska w Unii Europejskiej, szczególnie w kontekście wojny w Ukrainie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.Urz. UE C 228 z 2023 r., s. 10).

<sup>27</sup> Rezolucja 76/300 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 28.11.2022 r. dotycząca prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, A/RES/76/300.

Trzeba także przywołać dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2881 w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy<sup>28</sup>. W motywie 7 tego aktu określono, że wprowadzając odpowiednie środki na szczeblu unijnym i krajowym, aby osiągnąć cel eliminacji zanieczyszczeń powietrza, państwa członkowskie, Parlament Europejski, Rada i Komisja powinny uznawać prawo człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, ujęte w rezolucji Zgromadzenia ONZ 76/300. Warto też zauważyć, że w motywie 48 Aktu w sprawie sztucznej inteligencji<sup>29</sup> znajduje się następujące sformułowanie: „Podstawowe prawo do wysokiego poziomu ochrony środowiska zapisane w Karcie i wdrażane w strategiach politycznych Unii również należy uwzględnić w ocenie dotkliwości szkody, jaką może wyrządzić system AI, w tym w odniesieniu do zdrowia i bezpieczeństwa osób”.

## 5. Zakres przedmiotowy prawa do środowiska

Problematyka dotycząca zakresu podmiotowego i przedmiotowego prawa do środowiska jest bardzo złożona. Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego opracowania zasygnalizowana zostanie tylko jedna kwestia z tego obszaru. W piśmiennictwie odnotowuje się, że w skład pojęcia środowiska wchodzi: powietrze i atmosfera, woda, gleba, powierzchnia ziemi, krajobraz oraz biologiczna różnorodność i jej składniki, w tym organizmy genetycznie zmodyfikowane. Obejmuje ono zarówno środowisko naturalne, jak i środowisko wytworzone przez człowieka, w tym zasoby materialne i dziedzictwo kulturalne<sup>30</sup>. Należy zgodzić się z oceną, że nie można stworzyć samoistnego prawa do środowiska, gdy nieskonkretyzowana pozostaje jego treść. Brakuje bowiem elementu pozwalającego sprecyzować żądania, które jednostka może kierować wobec organów władzy publicznej. Co więcej, nie wiadomo, czy ma tutaj chodzić o prawo do życia w środowisku zapewniającym godne warunki bytowania, czy o prawo do korzystania z wartości środowiska. W pierwszym ujęciu jest zatem mowa o prawie do „czystego” środowiska (powietrza, wody), natomiast w drugim podkreśla się korzystanie z zasobów środowiska w określonych celach (np. turystyki i rekreacji), pomijając aspekt ich jakości<sup>31</sup>. Wskazane dylematy są w pełni adekwatne także w przypadku poszukiwania prawa do środowiska w unijnym porządku prawnym. Postanowienia traktatowe stanowią o „wysokim poziomie ochrony środowiska” (art. 3

<sup>28</sup> Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2881 z 23.10.2024 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (Dz.Urz. UE L 2024/2881).

<sup>29</sup> Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z 13.06.2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji) (Dz.Urz. UE L 2024/1689).

<sup>30</sup> J. Jendrośka [w:] *Karta Praw...*, red. A. Wróbel, art. 37.

<sup>31</sup> A. Haładyj, *Prawo do jakiego środowiska? O prawie do środowiska w wypowiedziach jurysprudencji* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2025, s. 3 i n.

ust. 3 TUE, art. 191 ust. 2 TFUE, art. 37 KPP), ale odnoszą go do „polityk Unii”. Nasuwa się pytanie, czy tak generalne podejście do tego zagadnienia nie staje się jeszcze bardziej problematyczne, jeśli dodatkowo zostanie zastosowane szerokie rozumienie „środowiska”. Innymi słowy, czy wymaganie wysokiego poziomu ochrony odnoszone do każdego elementu środowiska, co ma być uwzględnione w unijnych politykach<sup>32</sup>, uda się skonkretyzować na poziomie indywidualnych uprawnień, które mogą być egzekwowane w porządkach prawnych państw członkowskich. Na aprobatę zasługuje stwierdzenie, że „środowisko naturalne należy do nas wszystkich, a jego ochrona jest naszą wspólną odpowiedzialnością”<sup>33</sup>, jednak realizacja tej ochrony w złożonym systemie prawa UE nadal napotyka wiele przeszkód. Do ich pokonywania może przyczynić się również doktryna prawa, przed którą stoi m.in. wyzwanie skonstruowania modelu „prawa do środowiska”, który nie tylko będzie zgodny ze wzniesłymi ekologicznymi hasłami, ale przede wszystkim stworzy skuteczne instrumenty prawne dla każdego, komu nie jest obojętne, w jakim środowisku żyje.

## 6. Podsumowanie

Na podstawie poruszonych wyżej kwestii nasuwają się następujące spostrzeżenia.

Po pierwsze, obowiązujące przepisy prawa unijnego, w tym art. 37 KPP, nie stanowią wystarczającej podstawy normatywnej do twierdzenia, że w porządku prawnym UE określono *expressis verbis* prawo do środowiska. Wprawdzie TSUE wielokrotnie wykazywał inwencję, rozszerzając interpretując postanowienia traktatowe, jednak jego dotychczasowe orzecznictwo nie wskazuje, że zmierza on do tego także w tym przypadku. Jedyną drogą dokonania przełomu w tej sprawie mogłoby zatem być znowelizowanie Karty lub traktatów. W tej mierze nie wystarczy skorzystać z postanowień EKPC, ponieważ w porządku prawnym Rady Europy również wprost nie zagwarantowano prawa do środowiska.

Po drugie, pojawiające się w aktach prawa pochodnego UE wzmianki o tym, że w porządku Unii obowiązuje prawo do środowiska, mają do tej pory charakter incydentalny i wiążą się – co do zasady – z sektorowymi aspektami ochrony środowiska, np. ochroną powietrza. Należy podkreślić, że rozszerzanie takich regulacji nie może stanowić alternatywy dla zmian prawa pierwotnego. Unormowania prawa do środowiska na poziomie prawa pochodnego nie jest wystarczające, gdyż unijne zasady prawa ochrony środowiska sformułowano na poziomie traktatowym.

Po trzecie, ścisły związek ochrony środowiska i ochrony zdrowia ludzkiego daje podstawę do rozwijania prawodawstwa w tym obszarze. Można zakładać, że wpłynie to na wzmocnienie ochrony środowiska, też w wymiarze indywidualnych roszczeń związanych z negatywnymi skutkami pogorszenia stanu środowiska. W tym kontekście nie jest wykluczone kształtowanie się podstaw dla podmiotowych uprawnień dotyczących środowiska.

<sup>32</sup> Por. V. Karageorgou, *The Environmental Integration Principle in EU Law: Normative Content and Functions also in Light of New Developments, such as the European Green Deal*, „European Papers. A Journal on Law and Integration” 2023/1, s. 159 i n.

<sup>33</sup> Opinia rzecznik generalnej Eleanor Sharpston z 12.10.2017 r. w sprawie C-664/15, *Protect Natur, Arten und Landschaftschutz Umweltorganisation*, EU:C:2017:760, pkt 77.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że może to w pewnym stopniu utrudnić realizację celu, jakim jest osiągnięcie wysokiego poziomu ochrony środowiska jako całości. Pojęcie środowiska obejmuje środowisko wytworzone przez człowieka, w tym dziedzictwo kulturalne. Powiązanie ochrony środowiska wyłącznie z ochroną zdrowia ludzkiego okazuje się zatem niewystarczające, jeśli chodzi o zapewnienie prawa do środowiska w szerokim znaczeniu. To z kolei prowadzi do wniosku, że maksymalistyczne podejście do ochrony środowiska może przeszkodzić w osiągnięciu najważniejszych i najpilniejszych celów. Skoro nierealne okazuje się chronienie – w pełnym i jednakowym wymiarze – wszystkich elementów środowiska, można zastanowić się nad tym, czy wybór priorytetów, takich jak prawo do czystego powietrza i czystej wody, nie jest drogą, która z czasem doprowadzi do wypracowania prawa do środowiska w szerszym wymiarze.

### Abstract

#### *Right to the Environment in European Union Law: An Overview*

**Dr Tomasz Jaroszyński** – Faculty of Administration and Social Sciences,  
Warsaw University of Technology  
ORCID: 0000-0001-9654-7964

*The article aims to determine the extent to which the EU legal order guarantees the right to the environment. The issue is examined on the basis of primary law, with emphasis on Article 37 of the Charter of Fundamental Rights, considering the relationship between the Charter and the European Convention on Human Rights. Examples of EU legal acts are presented in which the right to the environment appears in connection with instruments adopted by United Nations bodies. The analysis also addresses the fact that the broad understanding of the concept of the „environment” makes it difficult to frame this right as an individual right.*

**Keywords:** *environmental protection, fundamental rights, European Union*

#### **Bibliografia / References**

- Collins L.M., *Are We There Yet? The Right to Environment in International and European Law*, „McGill International Journal Sustainable Development Law & Policy” 2007/2
- Galicka I., *Prawo dostępu do wody w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych i Unii Europejskiej*, „Zeszyt Prawniczy UAM” 2022/12
- Haładyj A., *Prawo do jakiego środowiska? O prawie do środowiska w wypowiedziach jurysprudencji* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2025
- Iwańska B., *Prawa (uprawnienia) w unijnym prawie ochrony środowiska – uwagi na tle wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczącego dyrektywy 2008/50/WE w sprawie jakości*

- powietrza i czystsze powietrze dla Europy* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska: perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2025
- Jendrośka J. [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2020
- Karageorgou V., *The Environmental Integration Principle in EU Law: Normative Content and Functions also in Light of New Developments, such as the European Green Deal*, „European Papers. A Journal on Law and Integration” 2023/1
- Kobylarz N., *A World of Difference: Overcoming Normative Limits of the ECHR Framework through a Legally Binding Recognition of the Human Right to a Healthy Environment*, „Journal of Environmental Law” 2025/1
- Marin-Duran G., Morgera E., *Commentary on Article 37 of the EU Charter of Fundamental Rights – Environmental Protection*, „Europa Working Paper” 2013/2
- Misonne D., *The Importance of Setting a Target: The EU Ambition of a High Level of Protection*, „Transnational Environmental Law” 2015/1
- Morrow K., *The ECHR, Environment-Based Human Rights Claims and the Search for Standards* [w:] *Environmental Rights: The Development of Standards*, red. S.J. Turner i in., Cambridge 2019
- O’Gorman R., *The Case for Enshrining a Right to Environment within EU Law*, „European Public Law” 2013/3
- Sohn L.B., *The Stockholm Declaration on the Human Environment*, „Harvard International Law Journal” 1973/14
- Tecqmenne M., *An individual right to breathe clean air, at last? The promises and perils of state liability for air pollution* [w:] *Greening the EU and the Rule of Law*, red. M. Peeters i in., Cheltenham 2026
- Zorzos R., *Ilva and Others: Ethical judgement, or an unethical judgment?*, „Common Market Law Review” 2025/5